

más emberi tudásnak és teljesítménynek. Amelyek közül ki tudná megmondani, hogy végül is melyik lesz az, ami az életút során számkra „felmérhetetlen előnyöket biztosít”? Körülményeink, adottságaink, szükségleteink hamar válasz-

út elé állítanak bennünket, törekvéseinket, erőfeszítéseinket illetően, amit követően bármilyen téren is jeleskedjünk, mind messzebb kerülünk vele emberi teljességünkötől.

Hódi Sándor

NAGYAPÁTHY KUKAC PÉTER

Forum Könyvkiadó, 1985

Nagyapáthy Kukac Péter (1903—1944) naiv festőről, aki egyébként a topolyai művésztelep festészeti díjának névadója, hazánkban a naiv művészet országában eddig csak keveset hallottak. Életművét átfogóbban először Juhász Erzsébet és Csernik Attila mutatta be a nagyközönségnek. Nem könnyű feladatra vállalkoztak a lassan feledésbe merülő festő munkásságának felkutatásával. Képeit a falusi házak és padlások őrzik. Munkájuk eredményét a Forum Könyvkiadó képzőművészeti kismonográfia sorozatában tették közre.

Nagyapáthy Kukac Péter szegény családból származott, egy topolyai kocsis fiaként nőtt fel. A szűkszavú életrajzi adatok fonálán elindulva a monográfia összeállítói a kortársak visszaemlékezéseire támaszkodva vázolták ennek a különös egyéniségnek az életútját. Nagyapáthy tehetségére már gyermekkorában felfigyelt Kiss Lajos korabeli topolyai nagybirtokos, aki lehetővé tette számára, hogy a szabadkai Oláh Sándornál, vidékünk akkor legnépszerűbb festőjénél folytasson tanulmányokat. Nagyapáthyból azonban már fiatalkorában kiütközött a társadalmi normák elleni tiltakozás. Nem sokáig volt a mester keze alatt, mert egyszerűen nem akart tanulni, nem akart olyan lenni, mint a többiek. A kortársak szerint a teljes szabadságnak ezzel az ösztönös értelmezésével magyarázható, hogy az olaszországi tanulmányútra szánt pénzt elköltötte, mielőtt kilépett volna az országból. Különös és tragikus egyéniség volt, alkoholizmusra hajlamos, aki feleség és megértő barát nélkül élte le életét, saját kis közösségében. Falusi kocsmákban tartózkodott legtöbbit, ahol

italért festett, mint Utrillo a montmartre-i vendéglőkben. A Topolya környéki falvakba, tanyákra is ellátogatott, ahol a gazdák meghívására festegetett. A képeiért élt, rövidre szabott életét az életöszön erejével határozta meg, s talán maga sem sejtette, hogy alkotásai túlélnek.

A kiadvány ötven festmény reprodukcióját tartalmazza Csernik Attila és Bordás Győző válogatásában. Ezek az 1926—1944-ig festett jelentős betekintést engednek munkásságába, amely minden bizonnyal kiterjedtebb volt. Hagyatéka leginkább az öt egy jó évszázaddal megelőző amerikai vándorfestők munkásságára emlékeztet, akiket a fényképezőgép feltalálása szorított ki. Ezek az utazó mesterek — korunk naiv festőinek az elődei — lemezre festve jelenítették meg az Újvilág lakóit, életét. Nagyapáthy a bajnai tanyák vendégeként többnyire ételért és italért, vagy csekély pénzbeli ellenértékért festette meg a tanyákat, azok gazdasági udvarait, a mezőket, szőlőskerteket, a házigazdákat és családjukat. Akárcsak az öt megelőző XVII—XIX. századi amerikai primitívek, a megrendelők esztétikai igényeit elégítette ki képeivel, mintegy dokumentálva környezetét. De sajátos képzőművészeti látásmódjával, amelyre tisztaság és őszinte naivítás volt jellemző, ennél többet adott.

Amellett, hogy képei tükrözik a falusi nép ízlésvilágát, beletartoznak korunk naiv művészetének a fogalomkörébe is. Ez a dologi világ tárgyait, lényeit breugheli méretekben halmozó festő a naivak szemével nézte a világot. Legértékesebb alkotásairól tisztaság és érintetlenség sugárzik. Akárcsak a nai-

vak, ő is mindent megfestett, ami a szeme elé került. Egyetlen részletet sem hanyagolt el, mert számára a legkisebb dolognak is jelentősége volt. Szinte lel-rárt készített a gazdasági udvarokról. Megfestett minden tehenet, borjat, lovat, sertést, libát, baromfit, kocsit, épületet. Ha kellett, felsorakoztatta melléjük a családtagokat is, akik képi jelentősége kiegyenlítőddött az állatokéval, a tárgyakéval. A részletezést a falevéllal, fűvel, felhővel, madarakkal, sőt golyaprepülőikkel folytatta, amilyenek a gépet közelről látta. Akárcsak a hozzá hasonló festők, ő is azt festette, amit a dolgokról tudott. Nagyapáthynek ezekről a bajsai tájairól és tanyáiról valamiféle teljesség és telítettség sugárzik. Amikor magára marad, amikor üres udvart vagy utcát fest meg, nem tud ellenállni az üresség érzésének és az ismeretlen rejtelmének. Amikor viszont kocsmajeleneteket ábrázol, játékoság és vidámság uralkodik képein. Vajon mennyire lehetett ez egyedüli összetevője menekülési ösztönének? Nagyapáthy már első képein rendkívüli formaérzék-ről tett tanúságot, amire legjobb példa a Pajzer Rózsa családja című képe. Elfojtott színei többnyire a barna és a zöld kiegészítőként váltakoznak. Mivel kizárólag a festésből élt, többnyire mindig olyan helyzetbe került, hogy a megrendelő ízlésvilágának megfelelő idillikus reprodukciókat kellett készítenie. Mivel tudatában volt, hogy ezek a fényképmásolatok hűtlenséget jelentenek önma-

gához, csak iniciáléval jelölte szerzőségét.

Nagyapáthy műve naiv művészetünk két háború közötti kezdeti időszakához tartozik. Generaliéc, Mraz és az elkötelezett földművesi időszakát élő Virijus kortársa volt, a korai Brašićtyal, az első kiállítását Belgrád utcáin megrendező szerémségi Beličtyel és Fejessel — akinek az első periódusából származó képei néhány kivétellel nyomtalanul eltűntek — egy időben alkotott. Nagyapáthy a naiv művészet megjelenéséről, amelyről már annak idején cikkeztek, mit sem tudott, akárcsak az irányzatához tartozó zágrábi, belgrádi, újvidéki és másutt megrendezett tárlatairól. Sohasem ötlött fel benne, hogy képeit kiállításon mutassa be. Egyébként a környezetének sem, amely számára Nagyapáthy nem sokat jelentett. A nagyszámú háború utáni publikációk egyike sem említi festőnket. Ezért is érdemel figyelmet a monográfia összeállítóinak erőfeszítése, akik kiterjedt múzeumi hálózatunk ellenére/mellett hoztak össze egy életművet, amely bizonyára feledésbe merült volna. A könyv anyaga megfelelő alapul szolgál a festő további tanulmányozásához. Naiv művészetünk világhódítását és kommercializálódását az elcsendesedését követően járult hozzá a naiv művészetről kialakult kép teljessé tételéhez. Nagyapáthy sajátos dimenziókat feltáró képei pedig ennek az egésznek a részét képezik.

Milica Maširević

NŐK ÉS FÉRFIAK

H. Sas Judit: Nőies nők és férfias férfiak (A nőkkel és férfiakkal kapcsolatos társadalmi sztereotípiák élete, eredete és szocializációja), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984

Hogyan kell „nőiesen” viselkedni? És mi jellemzi a „férfias” fellépést? Valamennyiünk fejében határozott elképzelések vannak ezzel kapcsolatban, s többé-kevésbé hasonló tartalmú válaszokat adnánk ezekre a kérdésekre. Hiszen — mint H. Sas Judit írja — társadalmi környezetünk nagy nyomatékkal súlykolja belénk óvodás korunktól kezd-

ve mindazokat a sztereotípiákat, amelyek elfogadott normának számítanak. Egy első osztályos tankönyv szerint — amelyet a szerző áttanulmányozott — a mama mos, vasal, tálal, Zoltán fia zárat javít, autót nézeget, nem sír és bátor ember lesz belőle. Az ábécével együtt a gyerekek magukba szívhatják a különböző nemekre kötelezőnek tar-